

Gezag en omgang in de context van dwingende controle/intieme terreur

Ine Avontuur & Marie-José van Hoof¹

Dwingende controle/intieme terreur kan gedefinieerd worden als een opzettelijk en systematisch gedragspatroon gericht op het ernstig beperken van de vrijheid en het vermogen van (meestal) een partner of andere intieme naaste om te handelen op basis van zijn/haar eigen behoeften, waarden en wensen, waarbij door een sfeer van constante dreiging naleving van de regels van de pleger wordt afgedwongen. Daarbij kan fysiek en/of seksueel geweld voorkomen, maar dat hoeft niet. Indien de relatie van de ouders/partners gekenmerkt wordt door dwingende controle zijn kinderen ook altijd slachtoffer van dit gedrag, zelfs als het geweld zich niet direct tegen hen keert. In hoeverre is er sinds 2022 vooruitgang geboekt, is er meer gerichte aandacht voor (ex-)partnergeweld en kindermishandeling op een manier die voorrang geeft aan de veiligheid van slachtoffers bij beslissingen over gezag en omgang?

(E)x-partnergeweld is in ons land tot nu toe een zwaar onderbelicht thema bij beslissingen over gezag en omgang en in de aanpak van complexe scheidingen. Dit ondanks het feit dat artikel 31 van het Verdrag van Istanbul een toetsingskader vereist, waarbij de rechten en veiligheid van het kind en de slachtoffer-ouder gerespecteerd moeten worden.² Avontuur wees er al eerder op dat het achterwege laten van implementatie van artikel 31 van het Verdrag van Istanbul binnen het Nederlandse rechtssysteem een systeemfout bij de aanpak van 'complexe' scheidingen is, een schending van mensenrechten inhoudt en leidt tot voortdurende onveiligheid van slachtoffer-ouders en kinderen na de scheiding. Het leidt ook tot een discriminatoire behandeling van vrouwen, omdat de meest ernstige eenzijdige vorm van partnergeweld, dwingende controle/intieme terreur, doorgaans van een man naar een vrouw is gericht.^{3,4} In dit vervolgartikel willen wij een antwoord proberen te vinden op de vraag of en in hoeverre er sindsdien vooruitgang is geboekt, in die zin dat er gerichte aandacht is voor (ex-)partnergeweld en kindermishandeling op een systematische, klinisch-wetenschappelijke en juridisch juiste manier die de veiligheid van slachtoffers prioriteert bij beslissingen over gezag en omgang. Tot slot zullen we ook een korte schets geven van de praktijk in landen met een Angelsaksische rechtscultuur, waar inmiddels ruime ervaring is opgedaan met een toetsingskader

rond huiselijk geweld en gezag en omgang. In Nederland zouden we hier lering uit kunnen trekken.

Kindermishandeling en (ex-)partnergeweld in het Nederlandse familierecht:

Het gebrek aan implementatie van artikel 31 van het Verdrag van Istanbul is daadwerkelijk een gemis in het Nederlandse familierecht omdat bestaande bepalingen

Auteurs

1. Mr. I. Avontuur is advocaat bij Avontuur en Czarnota familierecht, en behandelt veel zaken met intieme terreur, stalking en ouderverstoting. Dr. M.J. van Hoof is (kinder- en jeugd)psychiater, psychotraumatheapeut, orthopedagoge, werkzaam als zodanig en bestuurder/geneesheer-directeur bij iMindU GGZ, Leiden, onderzoeker bij Amsterdam UMC, lid/inkomend voorzitter afdeling psychotherapie NVvP, voorzitter expertgroep Trauma en Kindermishandeling van het Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie en betrokken als clusterlid Mishandeling bij alle richtlijnen NVvP en KNMG/FMS omtrent kindermishandeling en huiselijk geweld.

Noten

2. Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, Istanbul, 11 mei 2011, datum inwerkingtreding: 1 maart 2016.
3. I. Avontuur, 'Het negeren van huiselijk geweld is een systeemfout bij de aanpak van "complexe" scheidingen', *NJB* 2022/2696, afl. 38, p. 3128-3135.
4. M.J. van Hoof, S. van Arum & I. Avontuur, 'Intieme terreur, dwingende controle: De noodzaak het patroon te herkennen en mythen te ontmantelen', *Sozio* 2023, 4, p. 4-19.

© Shutterstock

nauwelijks voorzien in wettelijke bescherming tegen kindermishandeling en in het geheel niet in bescherming tegen (ex-)partnergeweld. De Groep van deskundigen inzake actie tegen geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (GREVIO, het toezichthoudend comité van het Verdrag van Istanbul) constateerde in de eerste rapportage over Nederland sinds de inwerkingtreding van het Verdrag dan ook ernstige tekortkomingen rond huiselijk geweld in verband met gezag en omgang.⁵

In artikel 1:247 lid 2 BW staat dat de ouders in de verzorging en opvoeding van het kind geen geestelijk of lichamelijk geweld of enige andere vernederende behandeling mogen toepassen. Artikel 1:247 lid 2 BW komt regelmatig terug in uitspraken over de gezagsbeëindigende maatregel ex artikel 1:266 BW, maar niet bij uitspraken over de beëindiging of schorsing van een zorgregeling. Artikel 1:377a lid 3 BW bepaalt, kort gezegd, dat de omgang van een kind aan een ouder ontzegt kan worden als door het contact de ont-

wikkeling van het kind geschaad wordt. Het spreekt voor zich dat het hierbij kan gaan om geweld, maar dit wordt als zodanig niet genoemd.

Geniet het kind al weinig wettelijke bescherming; bij gebrek aan implementatie van artikel 31 van het Verdrag van Istanbul heeft de slachtoffer-ouder op dit moment zelfs geen enkele wettelijke bescherming in het familierecht. De Raad voor de Kinderbescherming doet naar de risico's voor slachtoffer-ouders als uitgangspunt geen onderzoek, hoewel Regioplan dit had aanbevolen naar aanleiding van de rapportage van GREVIO.⁶ Dat leidt ertoe dat er soms uitspraken worden gedaan waarbij aan een duidelijk aanwijsbaar risico voor de slachtoffer-ouder voorbij wordt gegaan. Zo bevestigde het Hof Arnhem-Leeuwarden een uitgesproken ondertoezichstelling omdat de Rechtbank Den Haag een ruime ongeleide omgangsregeling had vastgesteld terwijl moeder en kind naar aanleiding van een risicotaxatie vanuit de veiligheidsketen waren ondergebracht op een geheim adres.⁷

Het gebrek aan implementatie van artikel 31 van het Verdrag van Istanbul is daadwerkelijk een gemis in het Nederlandse familierecht

Onderzoek naar de aard en prevalentie van huiselijk geweld

Dat dit gebrek aan implementatie van artikel 31 van het Verdrag van Istanbul veel ouders en kinderen moet raken blijkt uit onderzoek naar de aard en prevalentie van huiselijk geweld. Naar aanleiding van de Impactmonitor huiselijk geweld 2022 van het CBS werd geschat dat 8,8 % van

de bevolking in dat jaar slachtoffer was van huiselijk geweld. 5,9% van de bevolking was slachtoffer van structureel huiselijk geweld.⁸

Het Verwey-Jonker Instituut doet longitudinaal onderzoek naar huiselijk geweld. In de tweede cohortstudie 'Kwestie van lange adem' (2020) werden vijf gezinsprofielen onderscheiden waar geweld aan de orde is; intieme terreur, gezin in de stress, langdurige zorg, kind-gedrag en opvoedstress en de complexe conflictscheiding.⁹ Regelmatig lopen verschillende profielen door elkaar heen. De complexe conflictscheiding wordt vaak voorafgegaan door een van de andere profielen.

Inmiddels verscheen de derde cohortstudie (2023) van het Verwey-Jonker instituut over huiselijk geweld en kindermishandeling.¹⁰ Hieruit blijkt onder meer dat bij 50% van de gezinnen waar partnergeweld aan de orde was, er ook sprake was van direct geweld gericht tegen de kinderen. Zelfs blijkt 91% van de kinderen slachtoffer van kindermishandeling te zijn als ook het getuige zijn van partnergeweld in de beschouwing werd betrokken. Getuige zijn van partnergeweld is een vorm van emotionele verwaarlozing en/of mishandeling van kinderen.¹¹ Daarmee blijken (ex-)partnergeweld en kindermishandeling onlosmakelijk met elkaar verbonden te zijn. Het is dus niet juist, zoals in de jurisprudentie vrijwel voortdurend gebeurt, om geweld van de éne tegen de andere ouder als irrelevant voor beslissingen rond gezag en omgang te zien. In deze studie kwam overigens ook aan de orde dat 65% van de kinderen in deze gezinnen zelf ook geweld gebruikt tegen de eigen ouders, zowel fysiek als psychisch geweld. Dit kan te maken hebben met zowel *re-enactment*, het herhalen van zelf ervaren geweld, als met het kopiëren van geweld waar het kind getuige van is geweest, dan wel het identificeren met de agressor (een *maladaptieve coping*) bij gebrek aan alternatieve bescherming. Dit geweld richt zich vaker tegen moeders dan tegen vaders. Dat is niet vreemd als in ogenschouw wordt genomen dat vaders vaker de agressor zijn bij huiselijk geweld dan moeders.

In de vorige cohortstudies was er geen specifieke aandacht voor dwingende controle, maar in deze laatste studie wel.¹² Bij 18% van de onderzochte huishoudens speelde controle en dwang. Per jaar zijn er in deze groep meer dan 200 incidenten van partnergeweld, tegen 35 incidenten bij de andere vormen van geweld. Het aantal incidenten neemt ondanks interventie ook nauwelijks af, waar bij de andere vormen van geweld sprake is van een significante daling.

Uit onderzoek blijkt ook dat de prevalentie van huiselijk geweld bij complexe scheidingen hoog is. In het Britse Harm Panel Report (2020) werden percentages van tussen 49 en 62% gevonden.¹³ Onderzoek van De Ruiter e.a. (2020) in ons land gaf hetzelfde beeld.¹⁴ In een onderzoekspopulatie van scheidende ouders die in de hulpverlening terecht kwamen na een melding bij Veilig Thuis verklaarde ruim 80% in het achterliggende jaar geconfronteerd te zijn geweest met psychologisch geweld en dwingend controlerende gedragingen van de (ex-)partner. 23,9% verklaarde slachtoffer te zijn geweest van serieus lichamelijk geweld en meer dan de helft gaf aan slachtoffer te zijn (geweest) van stalking. Bij deze ouders was een zogenoemde MASIC-screening afgenomen. De *Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns* (MASIC) is een gevalideerd gestructureerd forensisch interview over partnergeweld dat bij beide partners afzonderlijk wordt afgenomen.¹⁵ Volgens de beoordelaars kon bij 39% van de zaken geen primair slachtoffer worden aangewezen. In 50% van de zaken was de vrouw het primaire slachtoffer en in 11% de man.

Gezinnen met het profiel dwingende controle/intieme terreur

Zoals uit de derde cohortstudie van het Verwey-Jonker Instituut blijkt is dwingende controle het meest problematische gezinsprofiel. Ten opzichte van de andere profielen is er sprake van een enorm hoog aantal incidenten per jaar. Hulpverlening leidt er niet of nauwelijks toe dat dit afneemt. Reden om in te zoomen op dit profiel.

Dwingende controle/intieme terreur kan gedefinieerd worden als een opzettelijk en systematisch gedragspatroon gericht op het ernstig beperken van de vrijheid

Indien de relatie van de ouders/partners gekenmerkt wordt door dwingende controle zijn kinderen ook altijd slachtoffer van dit gedrag, zelfs als het geweld zich niet direct tegen hen keert

5. GREVIO's evaluatierapport inzake wetten en andere maatregelen om uitvoering te geven aan de bepalingen van het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (het Verdrag van Istanbul), 20 januari 2020.

6. K. de Vaan, H. Harthoorn & K. Martina, 'Gendersensitiviteit in de Nederlandse aanpak van huiselijk geweld, Nadere concretisering van de GREVIO-aanbevelingen', *Regioplan Beleidsonderzoek*, 27 januari 2021, p. 40.

7. Hof Arnhem-Leeuwarden 2 maart 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:1866.

8. CBS Dashboards, *Impactmonitor huiselijk geweld en kindermishandeling*, dashboards.cbs.nl/v2/dashboardimpactmonitor_hgkm/.

9. M. Steketee, B. Tierolf, K. Lünemann & M. Lünemann, *Kwestie van lange adem, Kan huiselijk geweld en kindermishandeling echt stoppen?* Verwey-Jonker Instituut, november 2020.

10. M. Steketee, L. van Loon-Dijkers, M. Lünemann, Y. Dusault & B. Tierolf, *Huiselijk geweld: een complex en hardnekkig*

probleem, Verwey-Jonker instituut, september 2023.

11. J.C.M. Willems, *Wie zal de Opvoeders Opvoeden? Kindermishandeling en het Recht van het Kind op Persoonswording*, Den Haag: T.M.C. Asser Press 1999, Bijlage 3, p. 1038-1062.

12. Idem voetnoot 10.

13. Ministry of Justice, 'Assessing Risk of Harm to Children and Parents in Private Law Children Cases', *Final Report*, juni 2020.

14. C. de Ruiter, M. Marzolla & N. Rama-

kers, 'De conflictscheiding als complexe gezinsproblematiek. Waarom screening op huiselijk geweld essentieel is', *Pedagogiek*, november 2020, DOI:10.5117/PED2020.2.004.DERU.

15. V. Pokman, F.S. Rossi, A. Holtzworth-Munroe, A.G. Applegate, C.J.A. Beck & B.M. D'Onofrio, 'Mediator's Assessment of Safety Issues and Concerns (MASIC): Reliability and validity of a new intimate partner violence screen', *Assessment* 2014, 21, 5, p. 529-542.

en het vermogen van (meestal) een partner of andere intieme naaste om te handelen op basis van zijn/haar eigen behoeften, waarden en wensen, waarbij door een sfeer van constante dreiging naleving van de regels van de pleger wordt afgedwongen.¹⁶ Daarbij kan fysiek en/of seksueel geweld voorkomen, maar dat hoeft niet.

Indien de relatie van de ouders/partners gekenmerkt wordt door dwingende controle zijn kinderen ook altijd slachtoffer van dit gedrag, zelfs als het geweld zich niet direct tegen hen keert. Het ernstig beperken van de rechten en vrijheden van een van de ouders en een chronisch onvoorspelbaar onveilig klimaat in het gezin heeft grote invloed op de omstandigheden waaronder kinderen opgroeien.¹⁷ Zij zien, horen, voelen, ervaren het geweld aan den lijve, de traumatisering zet zich vast in hun geest en lichaam.^{18, 19, 20} Zij krijgen een slecht voorbeeld van ouderlijk gedrag, zij zijn getuige en dit maakt dat er per definitie ook sprake is van kindermishandeling- en verwaarlozing in enigerlei vorm.²¹ Het maakt dat de partner die slachtoffer is van geweld minder emotioneel beschikbaar is, als zwakke of ongeschikte opvoeder wordt neergezet en fysiek, seksueel of emotioneel/psychisch verwond raakt of beperkt wordt. Dit is altijd nadelig en belastend voor betrokken kinderen. Kinderen denken veelal eerst dat het hun eigen schuld is en ze nemen verantwoordelijkheid op zich voor de ouder die slachtoffer is of andere kinderen. Ze schamen zich en parentificatie, rolomkering en ontwikkeling van een laag zelfbeeld, een 'doen alsof'-presentatie (*pretend mode*) en gemankeerde identiteits- en persoonlijkheidsontwikkeling liggen op de loer.^{22, 23, 24}

Het rechtstreekse geweld van plegers tegen kinderen is vergelijkbaar met het geweld dat tegen de slachtofferouder wordt uitgeoefend. Hoewel ernstig fysiek en seksueel geweld beslist voorkomt, net als bij (ex-)partnergeweld, moet ook kindermishandeling in deze gevallen vooral begrepen worden als een vorm van dwingende controle. Het kind is slachtoffer van, isolatie, manipulatie, gedwongen acties, vernedering, monitoring enzovoorts.²⁵ In haar afscheidsrede als lector Effectieve Bescherming van kinderen ging Katinka Lünemann uitgebreid in op de samenloop tussen partnergeweld en kindermishandeling en de aanpak daarvan, onder meer via de zogenoemde Top 3-methode en MDA++.²⁶

Gezien de samenloop tussen partnergeweld en kindermishandeling wijzen de hoge prevalentiecijfers van (ex-)partnergeweld bij conflictscheidingen er ook op dat er grote risico's zijn op kindermishandeling. Elke conflictscheiding is uniek en vraagt dan ook om feitenonderzoek en hypothesen-toetsing door middel van een zogenoemde *child-centered family evaluation of parenting plan evaluation*.^{27, 28, 29} Het afnemen van het al eerdergenoemde forensisch interview de MASIC bij ouders/partners is van belang.³⁰ Zo ook het afnemen van het eveneens gevalideerde National Institute of Child Health and Human Development (NICHD)-interview bij kinderen van drie tot en met zeventien jaar.^{31, 32}

Recente ontwikkelingen in het familierecht, ook onder invloed van het femicide-debat

Vanaf januari 2023 kwam, naar aanleiding van een schietpartij in Zwijndrecht, waarbij een man zijn ex-schoonmoeder

Familierechters moeten dus bekend zijn met strafrechtelijke trajecten en risicotaxaties in de veiligheidsketen

der doodschoot en zijn ex-partner ernstig verwondde, het onderwerp 'femicide' in de belangstelling te staan. Femicide wordt in Nederland voornamelijk begrepen als het doden van een vrouw door haar mannelijke (ex-)partner.³³ De verhoogde belangstelling voor (ernstig) geweld tegen vrouwen lijkt inmiddels ook zijn uitwerking op het familierecht niet gemist te hebben.

In het reflectierapport van de familie- en jeugdrechters naar aanleiding van de Toeslagenaffaire dat verscheen op 2 februari 2023 is nog vrijwel niets te vinden over de vanuit de advocatuur indringend onder de aandacht gebrachte problemen rond huiselijk geweld in de context van beslissingen over gezag en omgang.^{34, 35} Maar op 18 oktober 2023 vond in de Tweede Kamer een tweeminuten-debat over femicide plaats, waarin onder meer is aangekondigd dat de regering een voorstel zou gaan doen voor de integrale aanpak van femicide en een brief werd toegezegd over een toetsingskader rond huiselijk geweld en gezag en omgang, beide in het voorjaar van 2024. Ook liet de Minister voor Rechtsbescherming weten dat hij de Raad voor de Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming onderzoek laat doen naar de (on)veiligheid van ouders rond beslissingen in het familierecht.³⁶

In een uitzending van EenVandaag van 3 april 2024 werd aandacht besteed aan het feit dat het in het familierecht bij het vaststellen van omgangsregelingen met een zekere regelmaat voorkomt dat strafrechtelijke contactverboden genegeerd worden, leidend tot gevaarlijke en zelfs levensbedreigende situaties. In de uitzending werd ook aandacht besteed aan de combikamer huiselijkgeweldzaken die als nieuwe werkwijze vanaf 1 januari 2022 is geïmplementeerd bij de Rechtbank Rotterdam. Hier kunnen strafzaken gecombineerd behandeld worden met onder meer echtscheidingsprocedures of procedures over gezag en omgang.

Ongeacht het antwoord op de vraag of een gezag- en omgangskwestie al dan niet in een combikamer voor huiselijkgeweldzaken wordt behandeld wijzen wij erop dat artikel 51 lid 1 van het Verdrag van Istanbul stelt dat alle relevante autoriteiten het risico op de dood, de ernst van de situatie en de kans op herhaling van het geweld moeten beoordelen teneinde de risico's te beheersen en zo nodig *gecoördineerd* te zorgen voor veiligheid en ondersteuning. Familierechters moeten dus bekend zijn met strafrechtelijke trajecten en risicotaxaties in de veiligheidsketen en moeten zich daaraan ook conformeren bij het nemen van beslissingen over gezag en omgang. Als dit niet gebeurt kan dit leiden tot een schending van artikel 2 EVRM (recht op leven), artikel 3 EVRM (verbod op onmenselijke behandeling), of artikel 8 EVRM (schending van de fysieke en psychische integriteit) en artikel 14 EVRM (verbod op discriminatie nu huiselijk geweld vrouwen in overwegende mate treft).³⁷ Bovendien frustreert het betrokken

klinische professionals en de veiligheidsketen in hun dagelijkse hulpverlening, legt het deze lam of polariseert het deze, brengt het professionals in gevaar of in onmogelijke posities, en veroorzaakt het een situatie waarbij het onmogelijk wordt goede GGZ-hulpverlening te verzorgen, laat staan traumabehandeling te bewerkstelligen door voortdurende onveiligheid. In geval van dwingende controle kan dit gemakkelijk jaren (vijf tot tien jaar is geen uitzondering) voortduren waardoor hulpverlening dweilen met de kraan open blijkt te zijn en slachtoffers de facto traumabehandeling ontzegd wordt ten gunste van vermeende rechten van de pleger. Onethisch en de omgekeerde wereld van wat het Verdrag van Istanbul beoogt.

In de jurisprudentie tekent zich voorzichtig een lijn af waaruit blijkt dat meer advocaten wijzen op de aanwezigheid van huiselijk geweld en sommige rechters in uitspraken gevolgen verbinden aan bewezen of aannemelijk geacht geweld. Er verschijnen meer uitspraken waarin wordt beschreven wie wat doet bij wie, binnen welke context en met welk effect. Daarbij wordt door de Rechtspraak echter niet verwezen naar het Verdrag van Istanbul als het gaat om een procedure rond gezag en omgang, ook niet als advocaten zich daarop namens slachtoffers hebben beroepen. Een goed voorbeeld is een uitspraak van het Hof Arnhem-Leeuwarden van 29 februari 2024, waarin het hof, zonder dit expliciet te benoemen, dwingend controlerend gedrag van een vader beschrijft, aangeeft wat

het effect op moeder is, ingaat op het gebrek aan zelfinzicht bij vader en moeder eenhoofdig gezag over de kinderen toekent.³⁸ Er is echter zeker geen sprake van een constante lijn. Dat blijkt uit een uitspraak van het Hof Den Bosch van 27 februari 2024.³⁹ Het hof vernietigde een uitspraak van de voorzieningenrechter van de Rechtbank Limburg van 17 november 2023, waarbij deze nakoming van een onbegeleide omgangsregeling op straffe van lijfswang had bevolen. Uit de uitspraak blijkt dat moeder met haar kind is gevlucht naar de vrouwenopvang, dat er een contactverbod heeft gegolden voor vader, dat het kind meer dan eens getuige is geweest van de mishandeling van moeder door vader en dat vader ook in andere relaties geweld heeft gebruikt tegen zijn partners. Dat een toetsingskader ex artikel 31 van het Verdrag van Istanbul ontbreekt leidt tot een groot gebrek aan rechtseenheid en rechtsonzekerheid, zoals de uitspraak van het Hof Den Bosch treffend illustreert. En dat terwijl het gaat om fundamentele mensenrechten, namelijk het recht op een leven vrij van geweld en het recht op gezins- en familieleven.

De gezinsadvocaat als 'de' oplossing voor de complexe scheiding?

Inmiddels lijken de Raad voor de rechtspraak en delen van de advocatuur de zogenoemde gezinsadvocaat te hebben omarmd als dé oplossing voor de complexe

16. CoerciveControl.org, PARTNER ABUSE: Looking Beyond Physical Assault to Coercive Control.

17. E. Katz, *Coercive Control in Children's and Mothers' Lives*, Oxford: Oxford University Press 2022.

18. B. van der Kolk, *The body keeps the score*, London: Penguin Books Ltd. 2014.

19. M.R. Brassard, S.N. Hart, A.A.L. Baker & Z. Chiel, *APSAC Monograph on Psychological Maltreatment (PM). The American Professional Society on the Abuse of Children (APSAC)*, juni 2020, apsac.org.

20. APSAC position paper on allegations of child maltreatment and intimate partner violence in divorce/parental relationship dissolution, apsac.org, NYFounding.org.

21. Zie Préambule van het Verdrag van Istanbul; Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling; J.C.M. Willems, *Wie zal de Opvoeders Opvoeden? Kindermishandeling en het Recht van het Kind op Persoonswording*, Den Haag: T.M.C. Asser Press, 1999, Bijlage 3, p. 1038-1062.

22. P. Fonagy, E. Allison, 'The role of mentalizing and epistemic trust in the therapeutic relationship', *Psychotherapy* 2014, 10.1037/a0036505; N. Muller & N. Midgley, 'The Clinical Challenge of Mentalization-based Therapy with Children Who are in "Pretend Mode"', *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy* 2020: Psychothera-

py, doi.org/10.1080/15289168.2019.1701865.

23. N. Muller & C. Ten Kate, 'Lichaamsgesichte MBT bij getraumatiseerde kinderen en adolescenten', *Tijdschrift voor Psychotherapie* 2023, 49, 4, p. 266-281.

24. N. Muller & N. Midgley, 'The Clinical Challenge of Mentalization-based Therapy with Children Who are in "Pretend Mode"', *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy* 2020, 19, p. 16-24, doi.org/10.1080/15289168.2019.1701865.

25. E. Katz, Beyond the Physical Incident Model: How Children Living with Domestic Violence Are Harmed By and Resist Regimes of Coercive Control, *Child Abuse Review* 2016, vol. 25, p. 46-59.

26. K. Lünemann, 'Verschillend perspectief, samen kijken, Over kindermishandeling, geweld in relaties en systeem gerichte bescherming', Hogeschool Utrecht, mei 2023.

27. AFCC, *Guidelines for examining intimate partner violence: A Supplement to the AFCC Model Standards of Practice for Child Custody Evaluation*, Madison, WI: Association for Family and Conciliation Courts 2016.

28. L.M. Drozd, N.W. Olesen & M.A. Saini, *Parenting plan and child custody evaluations: Using decision trees to increase evaluator competence & avoid preventable*

errors', (2013). Sarasota, FL: Professional Resource Press. L.M. Drozd, M.A. Saini & N.W. Olesen (Eds.). *Parenting plan evaluations: Applied research for the family court* (2nd ed.). New York: Oxford University Press 2016.

29. B.D. Garber, 'Sherlock Holmes and the case of resist/refuse dynamics: Confirmatory bias and abductive inference in child custody evaluations', *Family Court Review*, 58(2), 386-402 (2020).

30. F.S. Rossi, A. Holtzworth-Munroe, A.G. Applegate & C.J.A. Beck, 'Subtypes of violent separating or divorcing couples seeking family mediation and their association with personality and criminality characteristics', *Psychology of Violence* 2020, 10, 4, p. 390-399.

31. Y. Orbach, I. Hershkowitz, M.E. Lamb, K.J. Sternberg, P.W. Esplin, D. Horowitz, 'Assessing the value of structured protocols for forensic interviews of alleged abuse victims', *Child Abuse & Neglect* 2000, 24, p. 733-752 [PubMed: 10888015].

32. M.E. Lamb, Y. Orbach, I. Hershkowitz, P.W. Esplin & D. Horowitz, 'Structured forensic interview protocols improve the quality and informativeness of investigative interviews with children: a review of research using the NICHD Investigative Interview Protocol', *Child Abuse Neglect* 2007, 31, 11-12, p. 1201-1231.

33. Definitiekwesties rond het begrip 'femicide' laten wij hier verder rusten.

34. *Recht doen aan kinderen en ouders*, Rapport van de familie- en jeugdrechters van de rechtbanken en gerechtshoven, februari 2023.

35. A. Hendriks & I. Vledder, 'Recht doen aan kinderen en ouders?', *EB* 2023/48, p. 125-128.

36. Tweede Kamer, Tweeminutendebat Femicide, 18 oktober 2023, tweedekamer.nl/kamerstukken/plenaire_verslagen/detail/2023-2024/14.

37. Bijvoorbeeld: EHRM 9 juni 2009, appl. nr. 33201/02 (*Opuz/Turkije*); EHRM 10 november 2022, appl. nr. 25426/20 (*I.M. e.a./Italy*).

38. Hof Arnhem-Leeuwarden 29 februari 2024, ECLI:NL:GHARL:2024:1525. Vergeleijkbare beschrijvingen van geweld in bijvoorbeeld Rb. Midden-Nederland 13 maart 2024, ECLI:NL:RB-RBMNE:2024:1692 (grievend gedrag leidt tot weigering partneralimentatie); Rb. Midden-Nederland 18 januari 2024, ECLI:NL:RBMNE:2024, 37 (weigering vervangende toestemming erkenning); Rb. Overijssel 13 juli 2023, ECLI:NL:RBOVE:2023:5361 (gezagsbeëindigende maatregel vader); Rb. Den Haag 7 februari 2024, ECLI:NL:RBDHA:2024:2352 (afwijzing verzoek begeleide omgang).

39. Hof Den Bosch, 27 februari 2024, ECLI:NL:GHSHE:2024:618.

scheiding.^{40, 41} De gezinsadvocaat bestaat uit een koppel van een familierechtadvocaat en een gedragswetenschapper. De belangen van het hele gezin worden behartigd door één advocaat, dus van de kinderen en beide ouders. Het concept is binnen de advocatuur omstreden omdat een van de kernwaarden van de advocaat nu eenmaal de partijdigheid is en belangen van verschillende gezinsleden tegenstrijdig kunnen zijn. Het doel is om in complexe scheidingen zoveel mogelijk tot onderlinge afspraken te komen. Het laat zich raden dat deze vlieger niet opgaat bij dwingende controle. Maar ook bij andere conflictvormen is het dubieus of deze constructie het belang van ieder gezinslid kan dienen zonder verstrikt te raken in een belangenverstrengeling en een conflict van plichten, zeker als er geen analyse is gemaakt van geweldspatronen en psychopathologie binnen het gezin. Rapporten van de pilot waarbij uiteindelijk slechts dertien zaken van de 31 geïnccludeerde zaken zijn gemonitord en geëvalueerd verschenen op 7 februari 2023 en in september 2023.^{42, 43} In het rapport van 7 februari 2023 wordt als 'nadeel van de huidige situatie' (bedoeld is een procedure op tegenspraak) genoemd:

'In het conflict worden beschuldigingen ingebracht van geweld en misbruik die normale afwikkeling van de scheiding verstoren' (p. 20).

Het uitgangspunt lijkt dus te zijn dat beschuldigingen van geweld en misbruik per definitie ten onrechte worden ingebracht, uitsluitend om de gerechtvaardigde belangen van de andere ouder schade toe te brengen. Deze aanname is ongefundeerd en de focus staat haaks op de hiervoor beschreven hoge prevalentie van (ex-)partnergeweld en kindermishandeling bij complexe scheidingen en de noodzaak dit goed te analyseren en serieus mee te laten wegen in de veiligheidsaanpak, diagnostiek en/of gerechtelijke uitspraak. Daarnaast kan men aan slechts dertien afgeronde zaken geen wetenschappelijk valide en betrouwbare conclusies verbinden: de bevindingen zijn immers statistisch non-significant door ontbrekende power van de studie en het betreft geen n=1 studie.⁴⁴ De reden van uitval van achttien zaken wordt nergens toegelicht en ook is er geen zicht op de effectiviteit van de dertien wel afgeronde zaken en dan in het bijzonder de overwaarderij van net gemaakte afspraken. Dit leidt tot overwaarderij van bevindingen en foutieve conclusies, die vervolgens toch doorgezet worden in persberichten en in het jaarplan 2024 van de

Raad voor de rechtspraak.⁴⁵ Hierin wordt zodoende geheel wetenschappelijk onnavolgbaar en ongefundeerd gesteld dat de pilot van de gezinsadvocaat 'veelbelovend' is. Diverse gemeenten lijken op het verkeerde been te zijn gezet door de berichtgeving zodat publieke gelden nu voor een onwetenschappelijk project worden ingezet.⁴⁶ Van pilots met een procedure gezamenlijke toegang tot de rechter wordt in de eerst helft van 2024 de evaluatie verwacht.

Hoe nu verder? Kijken naar de praktijk in landen met een Angelsaksische rechtscultuur

In dit artikel willen wij kort stilstaan bij de wetgeving en rechtspraak in landen die tot het Gemenebest behoren. Niet omdat daar alles goed gaat, want er is veel ophef over ouderverstoting. Maar het criterium van artikel 3 lid 1 IVRK, *the best interests of the child*, is als toetsingskader bij het nemen van beslissingen over gezag en omgang geïmplementeerd, met aandacht voor huiselijk geweld en de samenhang tussen (ex-)partnergeweld en kindermishandeling en er wordt groot belang gehecht aan waarheidsvinding.

In de Angelsaksische rechtspraak is veel onderzoek voorhanden naar claims over (ex-)partnergeweld en kindermishandeling en counterclaims van ouderverstoting. Meier (2022) verwijst naar een omvangrijk kwantitatief onderzoek van 2189 rechterlijke uitspraken.⁴⁷ Aan de hand van de weergave van beschuldigingen over en weer in de uitspraken is onderzocht hoe vaak deze beschuldigingen/verweren gehonoreerd werden. Meier benadrukt dat de uitspraken niet onderzocht zijn op inhoudelijke (on)juistheid. Zij stelt dat vrouwen door *genderbias* en negatieve genderstereotypering op grote schaal ernstig benadeeld worden in het familierecht, met grote schade tot gevolg. Een vergelijkbare bevinding werd voor Nederland ook al gedaan door GREVIO.⁴⁸ De uitspraak van de Voorzieningenrechter van de Rechtbank Limburg die werd vernietigd door het Hof Den Bosch is een voorbeeld: het was immers helder dat de vader gewelddadig was, maar desalniettemin werd de moeder verweten dat zij zich schuldig zou maken aan ouderverstoting. Hetzelfde patroon speelde in de casus die in de uitzending van EenVandaag van 3 april 2024 als illustratie werd gebruikt.⁴⁹ Het grootschalige misbruik van de counterclaim 'ouderverstoting' bij aanneemelijke of zelfs bewezen beschuldigingen van (ex-)partnergeweld en kindermishandeling is in zeer scherpe bewoordingen veroordeeld door het EDVAW-platform, het Europese Parlement en de speciale VN-rapporteur voor geweld tegen vrouwen.^{50, 51, 52}

De Angelsaksische wetgeving onderscheidt zich wezenlijk van de Nederlandse doordat daar het criterium van artikel 3 lid 1 IVRK, *the best interests of the child*, is geïmplementeerd met een toetsingskader rond huiselijk geweld en beslissingen over gezag en omgang.⁵³ General Comment 14, behorend bij artikel 3 IVRK, stelt dat het wenselijk is het criterium te implementeren, zowel als een procedurevoorschrift, en als een bepaling van materieel recht.^{54, 55} Net als het gebrek aan implementatie van artikel 31 van het Verdrag van Istanbul is ook op dit essentiële punt sprake van een hiaat in het Nederlandse familierecht. In de Angelsaksische toetsingskaders wordt benoemd dat naast geweld tegen het kind zelf ook geweld

Het uitgangspunt lijkt te zijn dat beschuldigingen van geweld en misbruik per definitie ten onrechte worden ingebracht, uitsluitend om de gerechtvaardigde belangen van de andere ouder schade toe te brengen

In de Angelsaksische toetsingskaders wordt benoemd dat naast geweld tegen het kind zelf ook geweld tegen de andere ouder of een andere gehechtheidsfiguur van het kind gezien moet worden als een schending van *the best interests of the child*

tegen de andere ouder of een andere gehechtheidsfiguur van het kind gezien moet worden als een schending van *the best interests of the child* door de pleger. In het bijzonder is er aandacht voor de aanwezigheid van dwingende controle. Als hiervan sprake is, is dit een contra-indicatie voor gezamenlijk gezag en is voorzichtigheid bij de bepaling van een contactregeling geboden.

Tot slot is er sprake van een wezenlijk onderscheid daar waar in het Angelsaksische recht groot gewicht wordt toegekend aan waarheidsvinding. Dit gebeurt in de vorm van zogenoemde *fact-finding hearings* waarvan zelfs kruisverhoren deel uitmaken.⁵⁶ Omdat er in het familierecht geen sprake is van verplichte procesvertegenwoordiging leidt dat ertoe dat zogenoemde *litigants in person*, ofwel plegers, rechtstreeks een slachtoffer ondervragen.⁵⁷ Met name dit laatste fenomeen wordt onwenselijk gevonden. Waarheidsvinding is wat ons betreft van eminent belang, maar zou met name en bij voorkeur moeten plaatsvinden door middel van uitgebreid onderzoek bij kinderen en ouders, met gevalideerde onderzoeksmethoden waarvan hiervoor al enkele voorbeelden zijn genoemd, zodra duidelijk is dat een scheiding meer dan gemiddeld moeizaam verloopt.

Conclusie

Sinds het verschijnen van het *NJB*-artikel in december 2022 is het onderwerp huiselijk geweld bij gezag en omgang, mede onder invloed van onrust in de samenleving over femicide, meer bespreekbaar geworden. Er zijn

voorzichtig positieve ontwikkelingen in de jurisprudentie zichtbaar. Het ontbreken van een toetsingskader op grond van artikel 31 van het Verdrag van Istanbul leidt er echter ook toe dat slachtoffers van huiselijk geweld nog altijd bescherming wordt onthouden. En dit doet ook afbreuk aan de rechtseenheid en de rechtszekerheid. Naar Angelsaksisch voorbeeld zou het criterium van artikel 3 lid 1 IVRK kunnen worden geïmplementeerd om aan de verplichtingen van het Verdrag van Istanbul, het IVRK, het EVRM en het CEDAW te kunnen voldoen. In ieder geval en ten minste is het noodzakelijk dat risico's gecoördineerd worden getaxeerd zoals artikel 51 lid 1 van het Verdrag van Istanbul voorschrijft. Wij zien geen toekomst voor een aanpak als 'de gezinsadvocaat', ten eerste omdat de opzet en evaluatie ervan niet beantwoordt aan wetenschappelijke en juridische maatstaven en ten tweede omdat dit model gebaseerd is op het zo snel mogelijk de kop indrukken van beschuldigingen van huiselijk geweld en kindermishandeling. Het is aan de regering of de Tweede Kamer om liever gisteren dan vandaag een wetsvoorstel ter implementatie van artikel 31 van het Verdrag van Istanbul in te dienen. Bij de aanpak van scheidingen met huiselijk geweld, en dan in het bijzonder intieme terreur, is het van belang klinisch-wetenschappelijke evidentie met betrekking tot kindermishandeling, huiselijk geweld en conflicthantering en zorgvuldig ontwikkelde veiligheidsketen-modellen zoals de TOP3-methodiek/MDA++ toe te passen, zodat geweld gestopt en slachtoffers geholpen kunnen worden. •

40. 'Wetenschappelijke evaluatie bevestigt: inzet Gezinsadvocaat zet met succes het kind centraal', persbericht Rb. Zeeland-West-Brabant 16 februari 2023, recht-spraak.nl.

41. 'Gezinsadvocaat blijkt probaat middel tegen vechtscheiding', *Advocatenblad* 5 maart 2024.

42. G.J. Bonsel, S.A. Öztürk, B. Boogaarts & A. Weynschenk, 'Gezinsadvocaat: kort en krachtig. Verslag feitenonderzoek Gezinsadvocaat procedure', *Triqs* 7 februari 2023.

43. Raad voor de rechtspraak Research Memoranda, 2023, nr. 3.

44. M.H. van IJzendoorn & M.J. Bakermans-Kranenburg, *Matters of significance. Replication, translation and academic freedom in developmental science*, London UCL Press 2024, doi.

org/10.14324/111.9781800086500.

45. Raad voor de rechtspraak, Jaarplan 2024, *Rechtspraak maakt samenleven mogelijk*.

46. Samenwerkingsverband regio Hart van Brabant, gemeente Gouda, zie de websites.

47. J.S. Meier, 'Denial of Family Violence in Court: An Empirical Analysis and Path Forward for Family Law', 110 *GEO. L.J.* 835 (2022), p. 835-898, scholarship.law.gwu.edu/faculty_publications/1536/.

48. Zie voetnoot 5, specifiek par. 202 en 203.

49. Een moeder werd door haar ex-partner door haar hoofd geschoten. Ze overleefde deze aanslag. De casus komt ook terug in de podcast-serie van rechtbankverslaggever Saskia Belleman over femicide, 'Zij is van mij'. Het gaat om aflevering 3 'De overle-

ver'.

50. EDVAW Platform, 'Intimate Partner Violence is an essential factor in the determination of child custody, say women's rights experts', 31 mei 2019.

51. European Parliament 2019-2024, P9_TA(2021)0406 The impact of intimate partner violence and custody rights on women and children European Parliament resolution of 6 October 2021 (2019/2166(INI)).

52. UN Thematic Reports, Custody, violence against women and violence against children – Report of the Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences, Reem Alsalem, 13 april 2023.

53. Bijvoorbeeld art. 16 Divorce Act (Canada); art. 60 CA en 60 CC Family Law Act (Australië); California Family Code 3011,

3020, 3040; Section 1 Children Act 1989 en Practice Direction 12 J (VK).

54. Committee on the Rights of the Child, General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1), randnummer 15 (a).

55. Zie in dit verband ook de folder van de Kinderombudsman: *In 4 stappen naar het beste besluit voor het kind, Het kinderrechtenverdrag als kompas bij besluitvorming*.

56. Zie in dit verband uitgebreid de hiervoor ook al genoemde Practice Direction 12 J (VK).

57. Zie voor een geruchtmakende Britse zaak: High Court of Justice 2 februari 2024, nr. DE19P00318 (*Griffiths/Kniveton*).